

stantiale composito, alia est principii effectivi operationum, quæ licet immediate convenient animæ per seipsam, nihilominus inter se comparatae prior est ratio formæ, et habitudo ad informandum, quam habitudo principii ad efficiendas operationes. Ergo prior est essentialis, ac per se primo conveniens animæ: posterior vero est quasi proprietas per se secundo illi conveniens. Antecedens probatur primo, quia anima, non ideo est anima, quia est principium operandi: sed potius, quia est anima, est principium operandi. Nam sicut res non est, quia operatur, nec quia est potens ad operandum, sed quia est talis tantæque perfectionis, ideo operatur, vel potens est ad operandum: ita similiter anima non dat esse, quia dat operari, sed potius e converso, dat posse operari, quia dat esse. Ergo secundum naturam prior est in anima ratio formæ informantis, quam principii operantis: ergo prior est ratio essentialis: secunda tanquam concomitans essentialiem, quia in unaquaque re essentialis ratio est prima omnium, et quasi radix cæterarum: ergo.

19. *Suadetur secundo.* — *Tertio.* — Declaratur hoc ex diverso modo, quo anima formaliter dat esse, et quo efficienter operatur, *ut quo.* Nam dat esse per seipsam, et immediate, et substantiali modo sine interventu accidentis: est principium operandi non immediate per seipsam solam, sed mediante facultate accidentalis. Unde vel non influit immediate per seipsam in opus ut multi volunt: vel si influit, non id facit sine conuersu proximo potentia, nec sine actione accidentalí: ergo signum est, hanc rationem causandi, vel aptitudinem ad illam non esse ita essentialiem animæ, sicut est prior. Tertio declarari hoc potest ex aliis formis: nam calor formaliter constituit calidum, et est calefaciendi principium. Prior autem ratio est prima et essentialis caloris, ut talis forma accidentalis est: posterior est veluti potentia consequens illam. Idemque in forma ignis, et aliis similibus considerari potest. Unde si quis definiret formam Solis, esse quamdam formam, quæ est primum illuminandi principium: profecto non quidditatim, sed descriptivam definitionem redderet. At quoad hoc eadem est ratio de anima, quia licet illæ duæ rationes principii efficientis et formæ, in anima perfectiores sint, nihilominus inter se eamdem proportionem servant.

20. *Suadetur quarto.* — *Instatur proxima ratio.* — *Occurritur.* — *Prædicta instantia retorquetur pro ipsa secunda assertione.* — De-

nique definitio hæc datur per quid posterius et accidentale, ita enim opera vitæ ad animam comparantur: ergo non potest esse essentialis definitio ipsius animæ. Sed contra hoc instatur, quia potentia, vel habitus definitur quidditative per actus: cum tamen etiam actus sit posterior, et accidentalis ipsi potentiae. Idem ergo erit in anima, militat enim eadem ratio. Potentia enim ideo per actus quidditative definitur, quia licet actus sit posterior in executione, est prior in intentione: nam est finis ipsius potentiae, et ut sic est transcendentalis habitudinis potentiae ad actum: ideoque definitio potentiae per actus essentialis est: ergo eodem modo judicandum est de anima, quatenus per habitudinem ad operationes in ratione principii definitur. Respondetur negando consequiam. Est enim notanda differentia inter substantiam et proprietatem ejus, quæ rem hanc egregie declarat. Nam vivens, ut corpore et animo constat, est quedam substantia completa, quæ est res omnino absoluta, et non includit essentialē habitudinem etiam transcendalem ad accidentia: nec de se est propter accidentia, sed potius accidentia, quæ illam substantiam ornant, sunt propter ipsam. Et eadem ratione anima et corpus, quæ sunt partes substanciales et essentiales ipsius viventis, licet inter se habeant essentialē, et substancialē habitudinem et transcendentalē respectum mutum: non tamen habent transcendentalē habitudinem ad suas potentias, vel actiones, nec inde specificantur: sed potius tales proprietates naturaliter resultant, ac consequuntur ex perfectione essentiali, et substanciali talis formæ substancialis, quæ est anima. At vero potentiae per se primo ordinantur ad actus, et illis coaptantur, et ideo ad illos habent transcendentalē habitudinem, et ab illis aliquo modo speciem sumunt, ideoque per illos essentialiter definiuntur, ut infra de potentia dicemus. Et videri possunt dicta in Metaphysica, disp. 43, sect. ult. Unde potest retorqueri argumentum. Nam anima secundum speciem et substanciali suam, non specificatur ab operationibus suis, sicut potentiae ab actibus: ergo nee definitur essentialiter per operationem, sed tantum a posteriori ejus natura per operationem notificatur.

21. *Tertia assertio probatur primo.* — *Probatur secundo.* — *Probatur tertio.* — Tertio hinc colligo ostensionem primæ definitionis per posteriorem simpliciter loquendo esse a posteriori, quia est ab operatione formæ ad esse ejus, seu ad formalem effectum ejus, qui

progressus manifeste est a posteriori. Nec responsio de causa finali satisfacit, quia considerata substantia animæ secundum suam essentiam, non est operatio finis ejus: sed potius operatio est propter ipsam, ut Aristoteles dixit in cap. 4. Deinde declaratur per causales propositiones. Nam anima non ideo est talis essentiæ, quia tales habet, vel habere potest operationes, sed potius, quia est talis tamque perfectæ naturæ, ac substancialæ, ideo ab illa prodire possunt tales operationes. Sicut etiam substantia Angeli, verbi gratia, non ideo habet tam perfectam essentiam, quia habet tam perfectum intellectum, vel intelligendi modum, sed potius e contrario. Idem ergo est de anima rationali, et consequenter de reliquis. Unde confirmatur: nam potentiae operativæ non sunt finis formæ substancialis, seu animæ, sed sunt consequentes ipsam, et perfectionem essentialem ejus: nemo enim dixerit, animam esse propter suum intellectum, sed hunc resultare ex eminenti virtute ejus, ut sit illi operandi instrumentum. Ergo similiter operationes non sunt finis animæ secundum suam essentiam spectatae, sed illam consequuntur ex perfectione absoluta, quam in illa supponunt: ergo probatio quod anima sit talis naturæ, vel essentiæ, ex operatione, non est ex causa finali propria, sed ex effectu consequente, et ita est a posteriori.

22. *Probatur quarto ex progressu Aristotelis.* — Tandem hoc ipsum ostenditur ex ipso Aristotelis progressu. Nam primum omnium pro fundamento sua demonstrationis sumit, *animatum ab inanimato vita* (id est, operatione vitæ) *sejungi*, utique a posteriori, et quoad nos. Ideoque ex his, quæ videmus, et experimur, illud pronuntiatum ostendit: et eodem modo discernit inter viventia ipsa gradus eorum, quatenus videmus plures, vel pauciores ex his operationibus participare. Eodemque modo colligit esse in viventibus aliquod principium talium operationum, quæ collectio plane est a posteriori, quia procedit ab effectibus, ut notioribus, et experimento cognitis. Unde non fundatur in operatione, ut fine: nam haec habitudo non est nota sensui: sed multo magis latet, quam quod anima sit forma corporis viventis. Imo in rigore vera non est, si operatio animæ ad ejus nudam essentiam comparetur, ut dixi. Ac tandem ex illo principio quod anima sit principium operandi a posteriori demonstrato, concludit animam esse actum primum, seu formam corporis, per quod vivens operatur. Quæ collectio non so-

lum in fundamento, sed etiam in se est a posteriori. Quia, ut dicebam, non ideo anima est viventi principium essendi, quia est principium operandi, sed potius e contrario, quia illi dat esse, ideo dat etiam operari.

23. *Quarta assertio.* — *Declaratur et probatur.* — *Quo modo unumquodque sit ob suam operationem.* — Quarto vero addo, quoad nos, et consideratis rebus in ordine ad existentiam, et ut subsunt intentioni agentis, posse demonstrationem illam dici aliquo modo a priori in genere causæ finalis. Declaratur, et probatur, quia licet virtus, et operatio alicujus substantiae non sit propria causa finalis perfectionis ejus secundum esse essentiæ, nihilominus finis agentis producentis illam substantiam in esse existentiæ potest esse ejus operatio. Ut sol, verbi gratia, non habet talem essentiam substancialem, quia est principium suo modo universale generationis inferiorum rerum; sed hoc habet ex sua perfectione absoluta tanquam consequens illam, non tanquam causata ab illa, etiam per modum cause finalis, neque etiam per modum termini, ad quem illa substantia dicat habitudinem: ut in viventibus jam declaravi. Nihilominus tamen in ordine ad existentiam et creationem verum est, solum esse a Deo factum propter suam operationem. Idemque in igne, et aliis rebus inanimatis considerare licet. Eademque ratio est de viventibus, ut, verbi gratia, in homine, si naturam ejus nudam, et secundum essentiam tantum consideremus: non ideo est capax intellectualium operationum, quia essentialiter ad illas ordinatur, quocumque modo id intelligatur, est enim essentialiter res absoluta tantæ perfectionis essentialis, ut ex illa naturaliter resultet capacitas intelligendi, et nihilominus hæc capacitas respectu agentis potuit esse motivum, et ratio finalis producendi talam creaturam, quia voluit illam creare, ut ipsum intelligeret, ac videret. Et ratio est, quia res secundum essentiam tantum spectata, sicut abstrahit a causa efficiente, ita et a causa finali. Et ideo si sit omnino absoluta, non habet causam finalem suæ essentiæ, sicut nec efficientem. In ordine autem ad existentiam, sicut nata est fieri a tali, vel tali causa, ita etiam apta esse potest, ut propter talem finem fiat: et hoc modo res omnes dicuntur esse propter suas operationes, juxta intentionem primi agentis.

24. *Progreditur assertionis probatio.* — Sic igitur dici potest operatio vitæ esse finis viventis, in ordine ad existentiam ejus, et inten-

tionem primi agentis, et sub hac consideratione aliquo modo redditur causa ob quam tali corpori organico, tanquam forma destinata, seu conjuncta est ab auctore naturæ: quia tales operationes in aliquibus compositis corporalibus esse voluit. Et ita licet demonstratio illa ab operatione, quatenus ex notioribus nobis indicat propriam animæ naturam, et essentiam simpliciter sit a posteriori: nihilominus in ordine ad existentiam, et productionem animæ indicat finem propter quem facta est: et sub ea ratione transit in demonstrationem a priori. Quod maxime potest deseruire ad explicandum Aristotelem, qui utrumque coniunxit, scilicet, demonstrationem esse ex notioribus, ac proinde ab effectu, et per illam causam rei apparere, debet enim intelligi de causa rei non quoad essentiam ejus, sed quoad existentiam, seu productionem. Et huic sensui facile potest exemplum accommodari: nam inventio lineæ mediæ ad quadratum quadrangulum, solum est causa quadrationis in ordine ad existentiam, et effectu ejus: nam instruit agens, ut sciat quadrationem efficere: non vero est causa, ob quam ipsa quadratio talis rationis, seu quasi essentiae sit.

CAPUT IV.

UTRUM ANIMA IN VEGETATIVAM, SENSITIVAM, ET RATIONALEM RECTE, ET SUFFICIENTER DIVIDATUR, ET QUALIS HUJUSMODI DIVISIO SIT.

1. *Arguitur primo pro parte negante.* — Quoniam intentionis nostra est de sola rationali anima ex professo dicere, necessarium duximus divisionem hanc hocloco præmittere: tum quia unica rationalis anima eminenti quodam modo omnes illas rationes complectitur, ut videbimus: tum etiam, ut quid de inferioribus animabus certum sit statuentes, illarum disputationem relinquamus: nec de illarum proprietatibus amplius disputemus, quam ad animæ rationalis exactam cognitionem nobis sit necessarium. Videri ergo potest illa divisio non recte tradita: quia non appetit, qualis esse possit, quia nec est generis in species, cum anima vegetativa et sensitiva, interdum non differant essentialiter, nec etiam sensitiva et rationalis: neque est subjecti in accidentia, cum membra illa, et substantia sint, et essentialiter interdum differant. Et confirmatur, quia eadem proportio, seu ratio est de abstractis et de concretis, seu de totis et de partibus: sed vivens non recte distinguitur in ve-

getativum et sensitivum, et rationale: ergo nec anima in illa tria membra bene dividitur. Minorem probamus: quia in bona divisione, unum membrum non prædicatur de altero: sensitivum autem vegetativum est, et rationale ad sensitivum.

2. *Arguitur secundo.* — Secundo objici potest, quia illa divisio videtur diminuta, quia omittit animam loco moventem et appetitatem: quæ non minus possunt ab aliquibus ex illis membris distinguiri, quam aliqua ex dictis membris inter se distinguantur. Aliunde vero videtur superabundans, quia forma vegetans præcisa a sentiente non videtur habere veram rationem animæ: quia nullam habet propriam vitalem operationem, ex qua rationem animæ præcipue cognoscimus, ut paulo antea dictum est. Assumptum probatur primo, quia in planta, verbi gratia, nulla est operatio immanens: omnis autem operatio vitalis debet esse immanens, quia alias non erit a principio intrinseco, sed erit transiens ab extrinseco agente in passum distinctum: ergo non est in plantis operatio vitalis. Major probatur, quia omnes actiones partis vegetantis sunt, vel ab ipso vivente in cibum, seu alimentum, vel ad summum erunt inter partes dissimilares per actionem unius in aliam, ac proinde transeuntes. Unde probatur secundo idem assumptum, quia omnes actiones plantarum sunt, vel alterationes per qualitates naturales communes rebus inanimatis, ut sunt calor, humiditas et similes: vel sunt motus locales per aliquam attractiōnem, vel expulsionem, quas actiones videmus etiam rebus inanimatis convenire, ut magneti et similibus. Præterea aliunde videtur sine causa inter illa membra ponit anima rationalis, quia licet operationem vitalem habeat, illum tamen vel non exercet per corpus, et sic illa non est operatio animæ, vel si per corpus illum efficit, ad sensitivam animam pertinet.

3. *Notatio pro dixendis.* — Supponimus imprimis, divisum hujus partitionis esse illud ipsum, quod in praecedentibus capitibus definitum est, nimur formam quamdam substantiale, quæ sit vera pars compositi per modum actus primi, et principii operationum talis compositi in se ipso: quæ forma vocatur anima, et compositum ipsum vivens appellatur. De hoc ergo diviso quatuor explicanda sunt. Primum in hoc capite, quomodo omnibus et singulis membris numeratis vera ratio animæ conveniat. Unde constabit divisionem quoad hanc partem non esse defectuosam, seu redundantem. Secundo explicandum erit in

CAP. IV. UTRUM ANIMA IN VEGETATIVAM, SENSITIVAM, ETC.

capite sequenti, quomodo illæ tres animæ inter se comparentur, vel quoad subordinationem, vel quoad separationem unius ab alia. Tertio addendum erit, in cap. 6, quomodo membra illa inter se distinguantur. Quarto, in cap. 7, quomodo divisum adæquent: ita ut divisio diminuta non sit.

4. *Notatio altera, de ratione animæ duo esse, quod sit forma corporis et principium vitalium actionum.* — *Utrumque in rationali inveniri ostenditur.* — Circa primum adverto ex dictis in praecedentibus ad veritatem animæ duo requiri: unum quasi genus, ut sit actus formalis ac substantialis corporis: aliud per modum differentiæ, quam nos per ordinem ad operationem explicamus, dicentes esse debere principium primum operationum vitalium. Ut ergo de unoquoque illorum membrorum ostendamus veram rationem animæ illi convenire, probare oportet illa duo in singulis inveniri. In anima ergo rationali, ut rationalis est, satis per se notum est, quod sit principium operationum vitalium. Quia intellectualis operatio non solum vitalis est, sed etiam ad supremum vitæ gradum pertinet: et est maxima participatio vitæ divinæ, propter quam dicitur anima rationalis ad imaginem Dei facta. Quod autem hoc principium ratiocinandi in homine non solum sit in se vivens, sed etiam sit actus quo homo vivit, et corpus hominis actuans, ut vera forma, licet videatur etiam ipsa experientia satis notum: nihilominus multis philosophis fide parentibus occultum et incognitum fuit. Et ideo, c. 12, probabimus animam rationalem, etiam quoad hanc partem, esse veram animam. Nunc ergo supponatur hoc, et consequenter illam animam sub illo diviso contineri: illudque proprie et essentialiter illi convenire.

5. *Utrumque etiam in anima bruti.* — Secundo notissimum etiam est, principium sentiendi in animalibus brutis esse veram animam. Nam, ut Aristoteles, lib. 1, de Plant., in principio (vel qui fuit illius libri auctor) dixit: *Vita in animalibus patens est et manifesta, in plantis vero occultior, nec adeo evidens.* Quod eisdem fere verbis dixit Augustinus, libro de Quantitate animæ, cap. 33. Et merito: nam imprimis in animalibus, et in nobis sentientis vita operationes experimur, quatenus in sensibus cum cæteris animalibus convenimus, et in ipsismet brutis evidentia signa cognitionis, doloris, et motionis ab intrinseco principio conspicimus. Quod autem omnis cognitionis et appetitus, qui ad illam consequitur, etiamsi

per materiales potentias sentiendi et appetendi fiant, a substantiali principio interno procedant, non minus evidens est: quia tales actus ab ipso cognoscente, et appetente fiunt, et in eo manent, et per illos seipsum ab intrinseco perficit, et hoc est vivere accidentalis vita, ut in cap. 4 et 2, declaratum est. Ergo in substantiis corporalibus, sic operantibus evidens est, dari principium internum, a quo tales actus principaliter procedunt, et a quo essentialiter, seu necessario dependent, cuius certum signum est, quod per absentiam, vel separationem, aut destructionem talis principii cessat in illo sensibili corpore inanimi omnis talis operatio. Est ergo in re sentienti intrinsecum principium vitæ.

6. Quod autem illud principium sit actus corporis, patet ex dictis in capite praecedenti, quia principium intrinsecum operandi est actus, et forma dans esse corpori sic operandi: tale autem est principium sentiendi, quia hæc operatio talis est, ut natura sua ab intrinseco principio fieri postuleat: ut experientia constat: nam deficiente illo principio, talis operatio fieri non potest. Deinde principium sentiendi, ut sic, si gradum illum non transcendat, materiale est, sicut et operationes ejus: ergo est actus pendens in fieri, et in esse a materia, nam de ejus potentia educitur: ergo unitur illi ut forma, quia eductio et dependentia a subiecto, non est nisi per unionem formalem ad illud, ut in Metaphysica explicatum est. Est ergo principium sentiendi in animalibus brutis verus actus corporis, unde etiam corpus illud organicum est, ut oculis etiam conspicitur: ergo tale principium est vera anima, et non nisi sensitiva: ergo anima sensitiva est vera anima. Nec in hoc puncto difficultas alicuius momenti occurrit. Quod si aliqua fuerit, vel obiter in discursu hujus capituli, vel copiosius tractando de hujus animæ facultatibus expli-
cabitur.

7. *Denique utrumque inveniri in anima vegetante ostenditur.* — *Quod vero sit principium actionum vitalium negant aliqui.* — In anima vero vegetativa res est obscurior, quia in plantis vita est latentior, ut idem philosophus, in dicto lib. de Plant., dixit. Verumtamen loquendo de forma pure vegetativa, qualis est forma plantarum, satis evidens est, esse actum formale, et substantiale corporis plantæ, vel arboris: nam totum illud compositum materiale est. Unde actus substantialis ejus materialis est, ac proinde pendens a materia, et eductus de potentia illius: ergo unitus illi